SÁMEDIGGI
SÄMITIGGE
SÄÄ'MTE'ĞĞ
SAAMELAISKÄRÄJÄT

LAUSUNTO
21.3.2022
Dnro: 156/D.a.4/2022

Ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Saamelaiskäräjien asiantuntijalausunto ympäristövaliokunnalle hallituksen esityksestä ilmastolaiksi HE 27/2022 vp

Viite: Ympäristövaliokunnan pyyntö kirjallisen asiantuntijalausunnon toimittamiseksi 9.3.2022

1. Aluksi

Ilmastolain uudistus on saamelaisen elämänmuodon ja saamelaisten luontoon perustuvien perinteisten elinkeinojen näkökulmasta erittäin tärkeä. Arktinen alue, johon saamelaisten kotiseutualue kuuluu, lämpenee ilmastonmuutoksen vuoksi yli kaksi kertaa muita alueita nopeammin. Näin ollen hiilineutraaliuden tavoitteleminen, hiilinielujen vahvistaminen, ilmaston lämpenemisen hillitseminen sekä luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen estäminen ovat saamelaisten tulevaisuuden kannalta välttämättömiä toimenpiteitä. Niin ikään saamelaiskulttuurin tulevaisuuden näkökulmasta välttämätöntä on ilmastonmuutoksen aiheuttamiin muutoksiin sopeutuminen. Sopeutuminen vaatii tieteellisen tiedon ja osaamisen sekä saamelaisten perinteisen tiedon ja osaamisen keräämistä, analysointia ja hyödyntämistä. Kansallista ilmastopolitiikkaa ohjaavassa ilmastolaissa ei ole tähän mennessä ollut mainintaa saamelaisista, eikä saamelaisten kulttuurisia ja kielellisiä erityispiirteitä ja tarpeita ole juurikaan huomioitu ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmässä. Käsillä olevaa hallituksen esitystä ilmastolaiksi voidaankin pitää saamelaisten oikeuksien näkökulmasta suurena harppauksena eteenpäin ilmastopolitiikan kehittämisessä.

Saamelaiskäräjien antamaan lausuntoon ilmastolakiluonnoksesta on ministeriön jatkotyöskentelyssä kiinnitetty selvästi huomiota ja useat Saamelaiskäräjien esittämät asiat löytyvätkin nyt käsillä olevasta hallituksen esityksestä. Saamelaiskäräjät pitää esitystä onnistuneena, mutta huomiota tulee edelleen kiinnittää erityisesti asetuksella annettaviin tarkempiin säännöksiin saamelaisia koskien. Tässä asiantuntijalausunnossa Saamelaiskäräjät painottaa sellaisia saamelaisten oikeuksiin liittyviä seikkoja, jotka tulee vielä ottaa huomioon ja turvata ilmastolain uudistamisprosessissa.

2. Saamelaiskäräjien yksityiskohtaiset huomiot esityksestä

Ilmastolakiesityksen 2 §:ssä säädetään lain ja suunnittelujärjestelmän tavoitteista. Tavoitteena on muun muassa kasvihuonekaasujen päästöjen vähentäminen sekä nielujen aikaansaamien poistumien kasvattaminen. Saamelaiskäräjät pitää tavoitetta hyvänä ja saamelaisen elämänmuodon ja perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisedellytysten kannalta erittäin oleellisena, sillä hiilipäästöt ovat merkittävä syy myös arktisen alueen nopealle lämpenemiselle. Metsät, maaperä ja valtameret ovat luonnon tärkeimpiä hiilinieluja. Saamelaiskäräjät toteaa tässä yhteydessä, että saamelaisten kotiseutualueen metsiä ja maaperää tulisi säilyttää nieluina niin paljon kuin mahdollista. Hiilinielujen

Sajos
FIN-99870 Anár | Aanaar | Aanar | Inari
www.samediggi.fi
+358 (0)10 839 3100
info@samediggi.fi
etunimi.sukunimi@samediggi.fi

vahvistamisella on positiivisia vaikutuksia niin hiilipäästöjen sitomisen kuin saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisedellytysten turvaamisenkin kannalta.

Lisäksi 2 §:ssä todetaan nimenomaisesti saamelaisiin liittyen, että lain ja sen mukaisen ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmän tavoitteena on turvata osaltaan saamelaisten edellytykset ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tavoitteella pyrittäisiin varmistamaan perustuslain 17 §:n 3 momentin saamelaisia koskevien oikeuksien toteutuminen ilmastolain soveltamisalalla. Tavoitteella pyritään niin ikään varmistamaan, että saamelaiskulttuurin harjoittamisedellytyksiä ei heikennetä ilmastolaissa tarkoitettujen suunnitelmien mukaisilla toimenpiteillä. Saamelaiskäräjät pitää hyvän niin pykälän tekstiä kuin siihen liittyviä perustelujakin.

13 §:ssä säädetään ilmastopolitiikan suunnitelmien valmistelusta. Pykälän mukaan ilmastopolitiikan suunnitelmia valmisteltaessa suunnitelmaluonnoksista on pyydettävä lausunnot muun muassa saamelaiselta ilmastoneuvostolta, Saamelaiskäräjiltä ja Kolttien kyläkokoukselta. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan 13 § vahvistaa saamelaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia ilmastopolitiikan suunnittelussa ja lisää tietopohjaa suunnitelmien vaikutuksista saamelaiskulttuuriin.

14 §:ssä säädetään saamelaiskulttuurin edistämisestä. Pykälän mukaan ”*ilmastopolitiikan suunnitelmien valmistelussa otetaan saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella huomioon saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tämän oikeuden turvaamiseksi viranomaisen on suunnitelmia valmisteltaessa neuvoteltava Saamelaiskäräjien kanssa. Neuvotteluissa noudatetaan saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n mukaista menettelyä. Suunnitelmien valmistelussa otetaan huomioon myös, mitä kolttalaissa (253/1995) säädetään kolttaväestön ja -alueen elinolosuhteiden ja toimeentulomahdollisuuksien edistämisestä sekä kolttakulttuurin ylläpitämisestä ja edistämisestä.”* Saamelaiskäräjät pitää 14 §:ää onnistuneena.

21 §:ssä säädetään saamelaisesta ilmastoneuvostosta. Pykälän mukaan*”-- ilmastopolitiikan suunnitelmien valmistelun tueksi valtioneuvosto asettaa määräajaksi saamelaisen ilmastoneuvoston. Saamelaisessa ilmastoneuvostossa tulee olla edustettuna saamelaisen perinteisen tiedon haltijoita ja edustus keskeisiltä tieteenaloilta. Saamelaisen ilmastoneuvoston tehtävänä on antaa lausuntoja 9-12 §:ssä tarkoitetuista ilmastopolitiikan suunnitelmista saamelaiskulttuurin edistämisen osalta. Saamelainen ilmastoneuvosto voi suorittaa myös muita ilmastonmuutokseen sekä saamelaisten kulttuuriin ja oikeuksiin liittyviä tietopohjan tuottamista koskevia tehtäviä.*

Saamelaisen ilmastoneuvoston jäsenelle voidaan maksaa tehtävän hoitamisesta kohtuullinen palkkio. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä saamelaisen ilmastoneuvoston tehtävistä, kokoonpanosta, toimikaudesta ja muista ilmastoneuvoston toimintaa koskevista menettelyistä sekä ilmastoneuvoston jäsenten valinnasta, toimikaudesta ja palkkioista.”

Saamelaiskäräjät on lausuntovaiheessa esittänyt, että pykälän tekstissä oleva *määräajaksi*-termi korvattaisiin maininnalla *neljäksi vuodeksi kerrallaan*. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan on ensiarvoisen tärkeää, että saamelainen ilmastoneuvosto on pysyvä ja että sen toiminta jatkuu taukoamatta myös silloin, kun ilmastosuunnitelmia ei ole työn alla. Ilmastonmuutoksen saamelaisille aiheuttamat vaikutukset ja ennen kaikkea vaikutuksiin sopeutuminen ovat saamelaisten näkökulmasta lähitulevaisuuden suurimpia haasteita. Saamelaisen ilmastoneuvoston asiantuntemusta tarvitaan ilmastopolitiikan saralla laajemminkin, kuin ainoastaan suunnitelmien valmistelun tueksi ja niiden valmistelun ajaksi. Mikäli saamelainen ilmastoneuvosto toimii ainoastaan suunnitelmien valmistelun aikana, sen resurssit kuluvat pelkästään suunnitelmien valmistelun tukemiseen, eikä muunlaisiin

ilmastopoliittisiin asioihin kommentoimiseen, tietopohjan tuottamiseen tai toimenpide-esitysten pohtimiseen ja antamiseen jäisi käytännössä aikaa.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan perustettavaa saamelaista ilmastoneuvostoa tulisi käyttää resurssina, joka aktiivisesti seuraa ilmastonmuutoksen vaikutuksia saamelaisille, tuottaa tietopohjaa ilmastonmuutoksen vaikutuksista saamelaisille sekä tekee toimenpide-esityksiä saamelaiskulttuurille aiheutuvien vaikutusten hillitsemiseksi. Saamelaiskäräjillä ei ole nykyisten resurssien puitteissa aktiivisesti toteuttaa edellä mainittuja tehtäviä. Pysyvä saamelainen ilmastoneuvosto on Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan välttämätön, jotta sekä Suomen valtio että saamelaiset itse saavat tietoa ilmastonmuutoksen vaikutuksista saamelaiskulttuuriin ja jotta vaikutuksiin pystyttäisiin sopeutumaan. Saamelaiskäräjät näkee yhtenä saamelaisen ilmastoneuvoston tärkeimmistä tehtävistä sen, että neuvosto tuottaa saamelaisille itselleen tietoa ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja auttaa sitä kautta saamelaisia sopeutumaan ilmastonmuutokseen.

Lisäksi Saamelaiskäräjät on esittänyt, että pykälän teksti ”*saamelainen ilmastoneuvosto voi suorittaa myös muita ilmastonmuutosta ja saamelaisten kulttuuriin ja oikeuksiin liittyviä tietopohjan tuottamista koskevia tehtäviä”* korvattaisiin seuraavalla tekstillä: *”Saamelaisen ilmastoneuvoston tehtävänä on lisäksi tuottaa ja koostaa tietoa ilmastonmuutoksen vaikutuksista saamelaiskulttuurille ja tunnistaa tietotarpeita ilmastonmuutokseen sopeutumisesta saamelaisten osalta ilmastopolitiikan suunnittelua, toimeenpanoa, seurantaa ja päätöksentekoa varten. Saamelainen ilmastoneuvosto voi myös antaa toimenpide-esityksiä ilmastonmuutoksen saamelaiskulttuurille aiheuttamien vaikutusten hillitsemiseksi.”* Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaisella ilmastoneuvostolla tulee olla proaktiivinen rooli, joka pitää sisällään mahdollisuuden tiedontuotannon ohella myös esimerkiksi toimenpide-esitysten antamiseen ilmastonmuutoksesta saamelaiskulttuurille aiheutuvien vaikutusten hillitsemiseksi. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan tätä tulisi vielä kirkastaa 21 §:n muotoilussa tai vähintäänkin pykälän perusteluissa.

Saamelaiskäräjät painottaa, että saamelaiselle ilmastoneuvostolle tulee turvata riittävät toimintaresurssit.

Muutoksenhakua koskeva säännös on jätetty lausuntopalautteen perusteella pois käsillä olevasta hallituksen esityksestä ja sitä on tarkoitus käsitellä myöhemmin vuonna 2022 toisen hallituksen esityksen yhteydessä. Saamelaiskäräjät toteaa muutoksenhakusäännökseen liittyen ennakoivasti, että sekä Saamelaiskäräjille että Kolttien kyläkokoukselle tulee mahdollistaa valittaminen ilmastolain mukaisista valtioneuvoston päätöksissä. Saamelaiskäräjät kannatti lausuntokierroksella ollutta muutoksenhakupykälää ja sen muotoilua.

3. Ilmastoasetuksesta

Saamelaiskäräjille on ympäristöministeriön kanssa käydyssä saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisessa neuvottelussa todettu, kuten käsillä olevan esityksen 21 §:ssäkin, että valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä saamelaisen ilmastoneuvoston tehtävistä, kokoonpanosta, toimikaudesta ja muista ilmastoneuvoston toimintaa koskevista menettelyistä sekä ilmastoneuvoston jäsenten valinnasta, toimikaudesta ja palkkioista.” Saamelaiskäräjät ei ole tietoinen asetuksen valmistelun tilanteesta, eikä ole siten nähnyt luonnosversiota siitä, tai neuvotellut sen sisällöstä. Saamelaiskäräjät painottaa kuitenkin jo tässä vaiheessa, että asetuksessa on tarpeen säätää ilmastolakia tarkemmin saamelaisesta ilmastoneuvostosta.

Toimikausi, kokoonpano ja asiantuntemus ovat seikkoja, joka vaativat ehdottomasti omat säännöksensä asetukseen. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelainen ilmastoneuvosto tulee olla pysyvä toimielin, joka toimii myös silloin, kun ilmastopolitiikan suunnitelmat eivät ole aktiivisesti työn alla. Pysyvyys tulee kirjata asetukseen. Saamelaiskäräjät on esittänyt, että saamelaisen ilmastoneuvoston toimikausi olisi neljä vuotta kerrallaan.

Saamelaiskäräjät on esittänyt, että saamelaisessa ilmastoneuvostossa olisi 16 jäsentä, joista 8 edustaisi saamelaisten perinteistä tietoa ja 8 tieteellistä tietoa. Myös tarkempi maininta siitä, kuinka monta jäsentä kultakin tieteenalalta nimetään saamelaiseen ilmastoneuvostoon, on asetuksessa tarpeen. Asetuksessa tulee turvata Saamelaiskäräjien rooli saamelaisen ilmastoneuvoston jäseniä nimitettäessä, sillä Saamelaiskäräjillä on paras tieto saamelaisten perinteisen tiedon haltijoista. Saamelaiskäräjät esittää, että asetukseen kirjataan säännös, jonka mukaan valtioneuvosto nimittää saamelaisen ilmastoneuvoston jäsenet Saamelaiskäräjien esityksestä.

Merk.

Tuomas Aslak Juuso
puheenjohtaja

Sarita Kämäräinen
ma. lakimiessihteeri

Lausunnosta päätti puheenjohtaja Tuomas Aslak Juuso 16.3.2022.

Lisätietoja antaa puheenjohtaja Tuomas Aslak Juuso tuomas.juuso@samediggi.fi